

BUSKERUD
FYLKESKOMMUNE

REGIONALT NÆRINGSPROGRAM LANDBRUK FOR BUSKERUD 2025 – 2027

Innholdsfortegnelse

1	Regionalt næringsprogram for landbruk i Buskerud	3
1.1	Hva er regionalt næringsprogram for landbruk?.....	3
1.2	Nasjonale og regionale føringer.....	3
1.3	Økonomiske virkemidler	4
1.4	Nasjonale og regionale prioriteringer for bruk av midlene	5
2	Landbruket i Buskerud	6
2.1	Jordbruk.....	6
2.2	Skogbruk	11
2.3	Bygdenæringer	13
3	Satsingsområder for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud.....	15
3.1	Overordnede mål og føringer.....	15
3.2	Matproduksjon	15
3.2.1	Matjordas verdi	16
3.2.2	Klima og miljø.....	17
3.2.3	Bygdenæringer	18
3.3	Volumproduksjon	19
3.4	Økologisk landbruk	20
3.5	Fjellandbruk	21
3.6	Skog, trebruk og fornybar energi	23
3.7	Beredskap, klima, miljø, økosystem og biologisk mangfold	24
3.8	Lokalmat og -drikke	26
3.9	Landbruksbasert reiseliv	27
3.10	Velferdsbaserte tilleggsnæringer - Inn på tunet (IPT)	29
3.11	Urbant landbruk	30
3.12	Nyskaping og teknologiutvikling.....	31
3.13	Rekruttering, kompetanseheving og omdømme	32
3.14	Bonden og skogbrukerens livs- og arbeidssituasjon.....	34

1 Regionalt næringsprogram for landbruk i Buskerud

1.1 Hva er regionalt næringsprogram for landbruk?

I forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving i landbruket og i årlig oppdragsbrev fra Landbruk og matdepartementet, er det fastslått at; «Fylkeskommunen leder det regionale partnerskapet innen landbruksbasert næringsutvikling, og skal sammen med Statsforvalteren, Innovasjon Norge, faglagene og eventuelt andre aktuelle aktører legge strategiske føringer for det regionale arbeidet med næringsutvikling i landbruket.»

Fylkeskommunene er gjennom forskriften ansvarlig for utarbeidelse av regionalt næringsprogram for landbruket (RNP) i fylkene. Fylkeskommunene er ikke pålagt å ha RNP, men Partnerskapet for landbruk i Buskerud vedtok på møte 11. november at det skulle utarbeides et regionalt næringsprogram for landbruk i Buskerud i samarbeid med det regionale partnerskapet.

Partnerskapet for landbruk i Buskerud består av Buskerud fylkeskommune, Buskerud Bondelag, Buskerud Bonde- og småbrukarlag, Viken Skog, Innovasjon Norge og Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus. I tillegg møter 2 politikere fra Buskerud fylkeskommune, en fra posisjonen og en fra opposisjonen. Partnerskapet ledes av seksjonsleder for Næring og klima i Buskerud fylkeskommune.

Partnerskapet jobber for å sikre det regionale samarbeidet rundt landbruksbasert næringsutvikling. RNP og eventuelle handlingsplaner forankres i Partnerskapet, og medlemmene bringer strategiene videre til sine organisasjoner. Partnerskapet er derfor svært viktig for å sikre et helhetlig og målrettet arbeid med landbruksrelatert næringsutvikling i regionen.

Regionalt næringsprogram for Buskerud følger opp nasjonal politikk for næringsutvikling i landbruket, og skal bidra til å nå nasjonale og regionale mål. RNP gir strategisk retning for det regionale arbeidet med næringsutvikling i landbruket, og skal synliggjøre landbrukets muligheter og bidrag til det samlede næringsutviklingsarbeidet i fylket. Programmet løfter frem potensialet for utvikling innenfor både tradisjonelt landbruk og andre landbruksbaserte næringer. Det skal videre konkretisere hvordan vi skal utnytte, utvikle og realisere fortrinnene som finnes i Buskerud.

1.2 Nasjonale og regionale føringer

Norsk landbrukspolitikk er styrt av flere nasjonale føringer som er presentert i ulike stortingsmeldinger og andre politiske dokumenter. Noen av de viktigste nasjonale føringene inkluderer:

1. **Jordbruksavtalen:** Denne avtalen inngås årlig mellom staten og landbruksorganisasjonene Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Avtalen regulerer økonomiske rammer og tiltak for landbruket.

2. **Stortingsmeldinger:** Flere stortingsmeldinger er sentrale i å forme landbrukspolitikken.

- Meld. St. 11 (2023–2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket
- Meld. St. 27 (2023–2024) Tryggare framtid – førebudd på flaum og skred
- Meld. St. 26 (2022–2023) Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn
- Meld. St. 6 (2016–2017) Verdier i vekst – Konkurransedyktig skog- og trenæring
- Meld. St. 32 (2016–2017) Reindrift — Lang tradisjon – unike muligheter
- Meld. St. 31 (2014–2015) Garden som ressurs – marknaden som mål — Vekst og gründerskap innan landbruksbaserte næringer

3. **Nasjonale strategier:** setter mål og tiltak for spesifikke områder innen landbruket

- "Strategi for økt matproduksjon"
- Nasjonal strategi for økologisk landbruk 2018-2030
- Regjeringens bioøkonomistrategi - Kjente ressurser - uante muligheter
- SKOG 22 – Nasjonal strategi for skog- og trenæringen
- Oppskrift for mer lokalmat- og drikke - et nytt omsetningsmål for lokalmat- og drikke; 25 milliarder kroner innen 2035
- Nasjonal strategi for urbant landbruk fra 2021 - Dyrk byer og tettsteder

I tillegg er det flere **regionale strategier og planer** som gir føringer for RNP i Buskerud. Noen av de viktigste regionale føringene er:

- Landbruksstrategi 2021–2030 for Viken fylkeskommune; Landbruksstrategien er en temastrategi som viser retning for hvordan landbruket i Viken skal utvikles mot 2030. Landbruksstrategien har «fokus på primærnæringens rolle i det grønne skiftet, og hvordan sjølvforsyningsgraden på norske ressurser i regionen kan økes».
- Handlingsplan for skogbruk i Oslo og Viken 2021-2025; Handlingsplanen har som hovedmål å øke aktiviteten og verdiskapingen i skogbruket gjennom bærekraftig forvaltning av skogen i Oslo og Viken.
- Handlingsplan for økt økologisk produksjon, omsetning og forbruk (2022-2026); Spisser satsingen på økologisk produksjon, omsetning og salg av regionale, økologiske produkter fra landbruket i vår region
- Regionalt miljøprogram for jordbruket i Oslo og Viken 2023-2026; Regionale miljømål og virkemidler for miljø- og klimaarbeidet i jordbruket
- Regionalt næringsprogram for Oslo og Viken 2019-2022, ble gjort gjeldende ut 2024
- Veikart for grønt industriløft, 2022

1.3 Økonomiske virkemidler

Tilskuddsmidler som bidrar til å nå målene i RNP:

1. Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlene)

IBU-midlene er det viktigste økonomiske virkemiddelet til Landbruks- og matdepartementet for å nå målet om næringsutvikling i - og i tilknytning til landbruket. *«Formålet med midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert*

landbruk i alle deler av landet med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.»

Partnerskapene i fylkene fastsetter regionale føringer for IBU-midlene innen rammene av nasjonale føringer fastsatt i jordbruksavtalen.

2. Tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving i landbruket (RT-midler og RK-midler)

(Midler til rekruttering og kompetanse i landbruket (RK-midler) er fra 2025 slått sammen med RT-midlene.)

Midlene forvaltes av Buskerud fylkeskommune innenfor nasjonale og regionale prioriteringer.

«Formålet med støtteordningen er å legge til rette for regional næringsutvikling rekruttering og kompetanseheving med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket.»

- ### **3. Midler til fjellandbruk** - Til tiltak som bidrar til å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellandbruket i Buskerud, Innlandet, Telemark, Trøndelag. (Midlene er fra 2025 overført fra Statsforvalteren til fylkeskommunene)

Tilskuddsmidlenes hovedformål er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

1.4 Nasjonale og regionale prioriteringer for bruk av midlene

Ved tildeling av tilskuddsmidler i Buskerud må tiltaket være innenfor de nasjonale målene for landbruks- og matpolitikken - matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser – samt følgende regionale prioriteringer:

- Økt matproduksjon og bærekraftig utvikling av denne
- Markedsorientering - utnytte markedspotensial og utviklingsmuligheter
- Nyskaping, innovasjon, teknologiutvikling og robotisering i landbruket
- Rekruttering - bidra til at unge etablerer seg i landbruket
- Klimasmart landbruk, fornybar energi og beredskap
- Bedre jordhelse og økt karbonbinding i jord og skogbruk, tiltak for å hindre avrenning fra jordbruksområder
- Tiltak innen næringsutvikling i skogbruk eller kombinasjon jordbruk og skogbruk
- Utvikling av tilleggsnæringer i landbruket, herunder Inn på tunet og lokalmat og -drikke
- Utvikling av fjellandbruket

Landbruksbasert næringsutvikling kan med fordel også motta støtte fra andre ordninger enn de som omfattes av regionalt næringsprogram. Det gjelder Buskerud fylkeskommune, Innovasjon Norge og Statsforvalteren sine tilskuddsordninger.

2 Landbruket i Buskerud

Landbruk og tilhørende foredlingsindustri er viktig for Norge og Buskerud. Buskerud er en region med gunstig klima, gode vekstforhold og noe av landets beste matjord og er en sterk landbruks- og skogregion.

Buskerud hadde i 2023 4,9 % av landets jordbruksareal i drift, og 8,5 % av den produktive skogen. (Kilde: SSB)

Tabellen under gir en oversikt over antall virksomheter og ansatte for jordbruk og skogbruk med tilknyttede næringer i Buskerud.

Antall bedrifter og sysselsatte i jordbruk, nærings- og nytelsesmidler i Buskerud 2023

	Antall bedrifter			Antall sysselsatte		
	Buskerud	Norge	Buskerud i % av Norge	Buskerud	Norge	Buskerud i % av Norge
Jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell	2 422	47 915	5,1 %	1 691	37 173	4,5 %
Skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk *	1 219	11 831	10,3 %	1 761	21 155	8,3 %
Næringsmiddelindustri **	137	3 481	3,9 %	1 325	45 894	2,9 %

* Skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk, Trelast- og trevareindustri og Papir- og papirvareindustri

** Produksjon av nærings- og nytelsesmidler

Kilde: SSB, tabell 07091 og 08536

2.1 Jordbruk

Matproduksjonen i Buskerud foregår på gårdsbruk som er svært ulike med hensyn til naturgitte forhold, driftsform og bruksstruktur. Alt fra fjellandbruk i øvre Buskerud til de beste kornområdene og en motor i grøntproduksjonen i nedre Buskerud.

Jordbruksareal og antall gårdsbruk

Jordbruksareal¹ i drift i Buskerud har hatt en nedgang fra 2000 til 2023. Samlet jordbruksareal i drift i Buskerud var i 2000 495 218 dekar, mens det var 479 521 dekar i 2023. Som figuren under viser har utviklingen i antall jordbruksbedrifter² med fulldyrka jord³ hatt en betydelig nedgang i samme periode. Fra 2 810 bedrifter i 2004 til 1 871 i bedrifter i 2024, en nedgang på 33% (kilde SSB, tabell 08646)

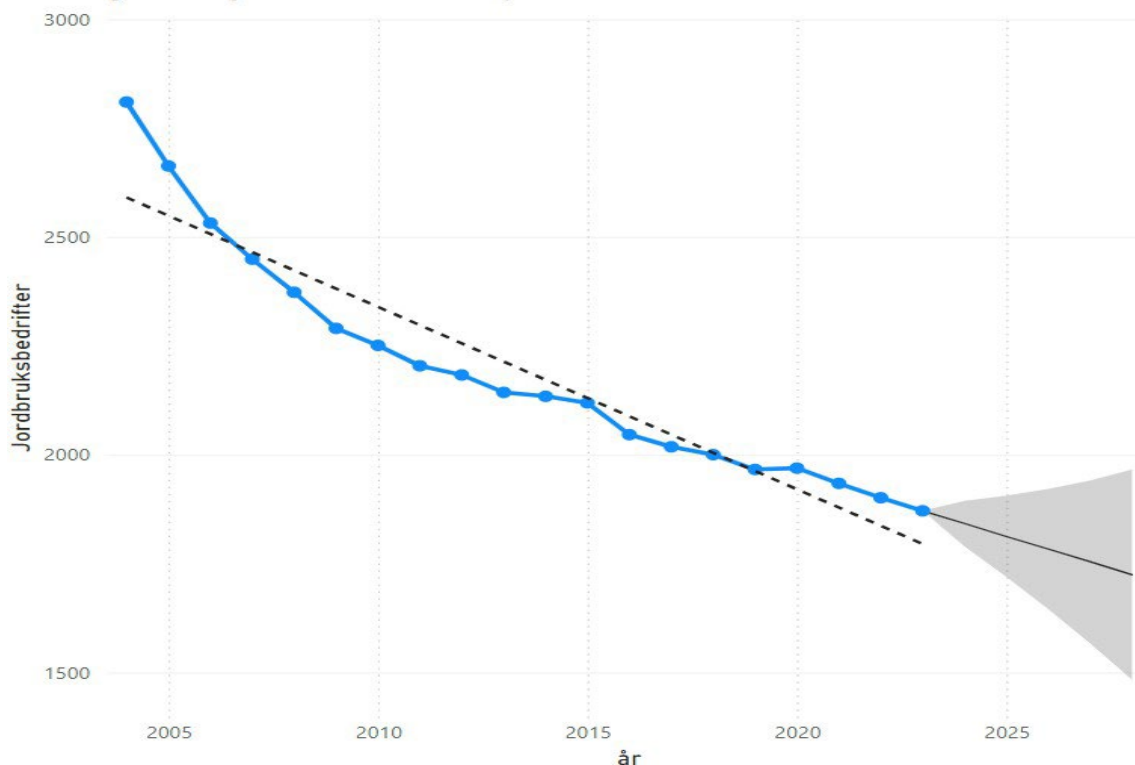
Etter en liten utflating mellom 2019 og 2020 har nedgangen fortsatt, fra 1 969 gårdsbruk i 2020 til 1 871 gårdsbruk i 2023. 33 færre gårdsbruk i drift per år. Det er ingenting som tyder på at denne nedgangen skal avta.

¹ Jordbruksareal er summen av fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite

² Virksomhet med jordbruksdrift, medregnet hagebruk og husdyrhold

³ Fulldyrka jord er jordbruksareal som er ryddet til vanlig pløvedybdje og som kan nyttes til åkervekster og eng og som kan fornyes ved pøying

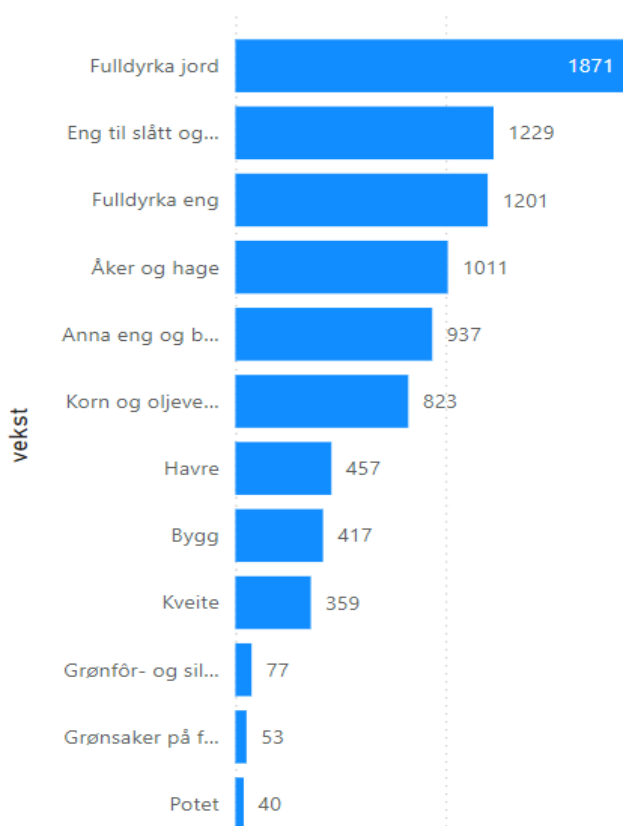
Utvikling i antall jordbruksbedrifter i perioden 2004 - 2023

Figur: Antall jordbruksbedrifter med fulldyrka jord. Kilde: SSB tabell 08646

Som figurene under viser står grovforproduksjonen og korndyrking sterkt i Buskerud. Det er vel 80% av arealet i Buskerud som brukes til grovforproduksjon og korn, og det er en overvekt av gårdsbruk med fulldyrka eng og eng til slått og beite.

Antall jordbruksbedrifter

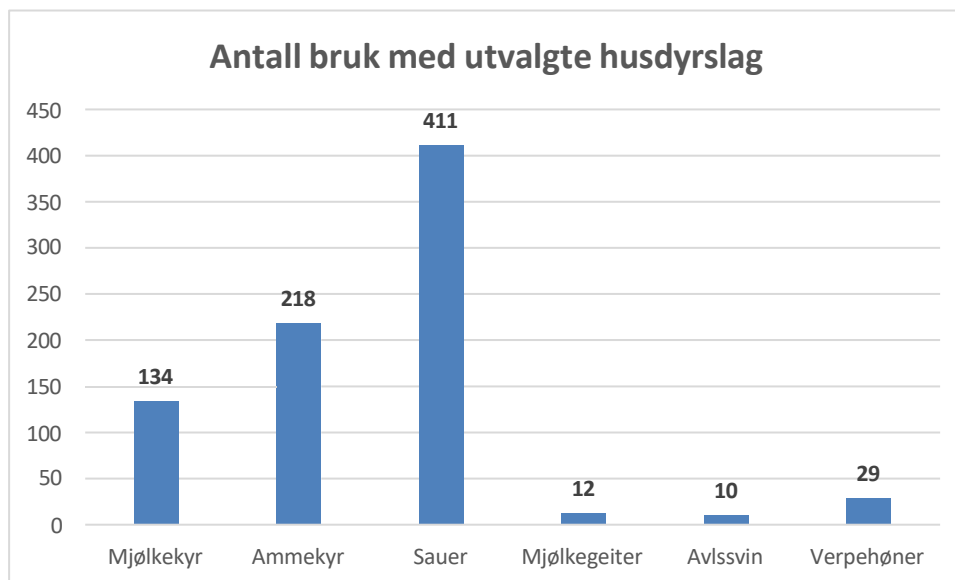
Veksttype	Dekar	%
Innmarksbeite	64 081	13,4
Grovfôr	194 757	40,8
Korn	196 716	41,2
Potet	2 715	0,6
Grønnsaker	11 573	2,4
Frukt og bær	7 191	1,5
Sum	477 033	

Kilde: Lanbruksdirektoratet
Produksjonstilskudd 2023

Figur: Antall jordbruksbedrifter 2023 fordelt på type produksjon. Kilde: SSB tabell 08646

Husdyrhold

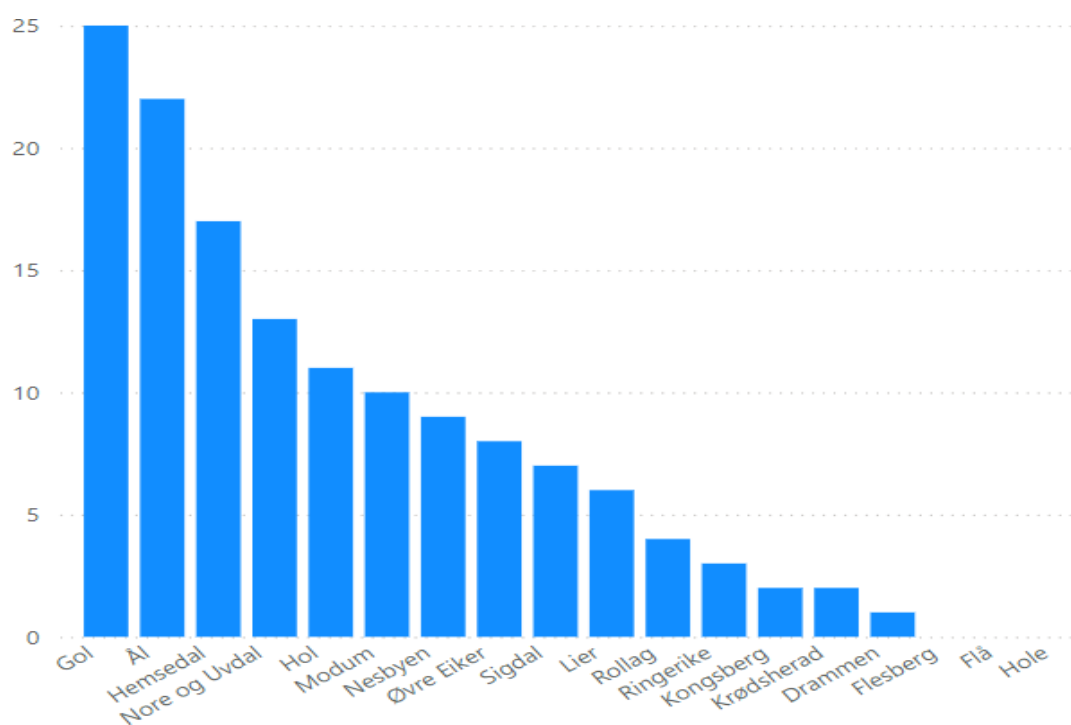
Figuren under viser fordelingen på utvalgte husdyrslag på gårder i Buskerud i 2023.

Figur: Antall jordbruksbedrifter med utvalgte husdyrslag 2023. Kilde: SSB tabell 06459

Buskerud har naturlig nok ut fra geografi flest bruk med sauer, ammeku og mjølkekyr. Buskerud utmerker seg på landsbasis med en stor eggproduksjon. Vestland fylke er størst med nesten 40% av produksjonen, men hele ¼ av landets verpehøner befinner seg i Buskerud.. Det er desidert flest i verpehøner i Ringerike med hele 17 bruk med verpehøner i 2023.

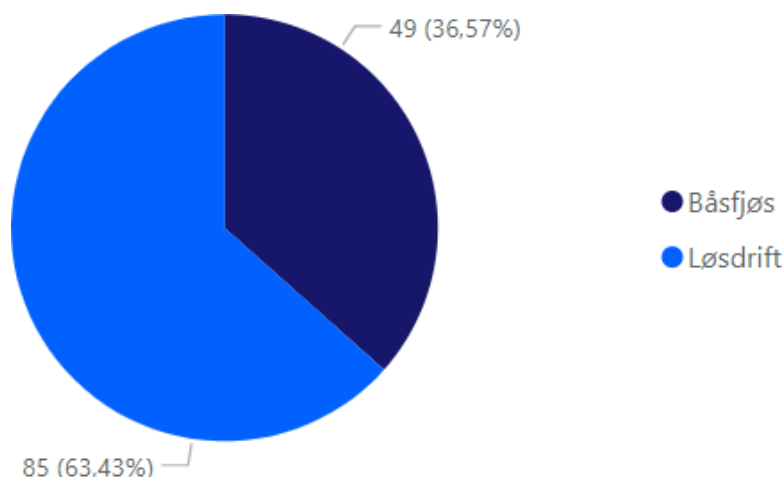
Mjølkeproduksjonen står spesielt sterkt i Hallingdal og Nore og Uvdal, men utgjør bare ca 2% på landsbasis (Kilde SSB)

Figur: Antall jordbruksbedrifter 2023 med mjølkekyr fordelt på kommune. Kilde: SSB tabell 06459

Når det gjelder mjølkegeiter er det bare 3 kommuner i Buskerud som hadde det i 2023; 7 gårdsbruk i Ål, 4 gårdsbruk i Hol og 1 gårdsbruk i Krødsherad. Det utgjør i underkant av 5 % av antall geiter i hele landet.

Med tanke på løsdriftskravet for mjølkeproduksjonen som kommer i 2024 er det i 2024 fortsatt 49 bruk med båsfjøs i Buskerud.

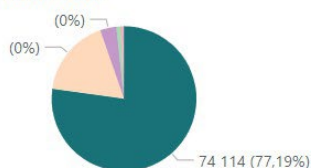

Figur: Fordeling bruk med båsfjøs og løsdrift i Buskerud 2024. Kilde: TINE

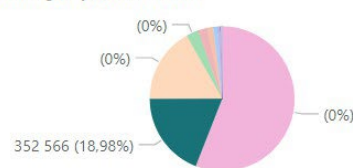
Frukt- og bærproduksjon

Frukt- og bærproduksjonen står veldig sterkt i Buskerud. I 2023 hadde Buskerud 23 % av landets produksjon av epler og hele 77 % av landets produksjon av kirsebær.

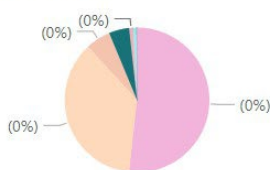
Kirsebær, kg (Fylketsandel)

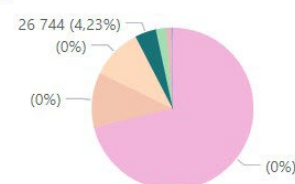
Plommer, kg (Fylketsandel)

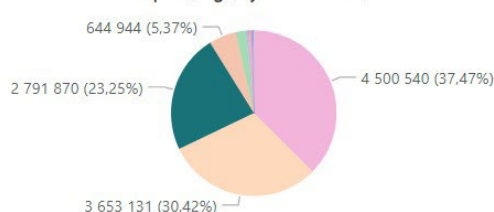
Moreller, kg (Fylketsandel)

Pærer, kg (Fylketsandel)

Epler, kg (Fylketsandel)

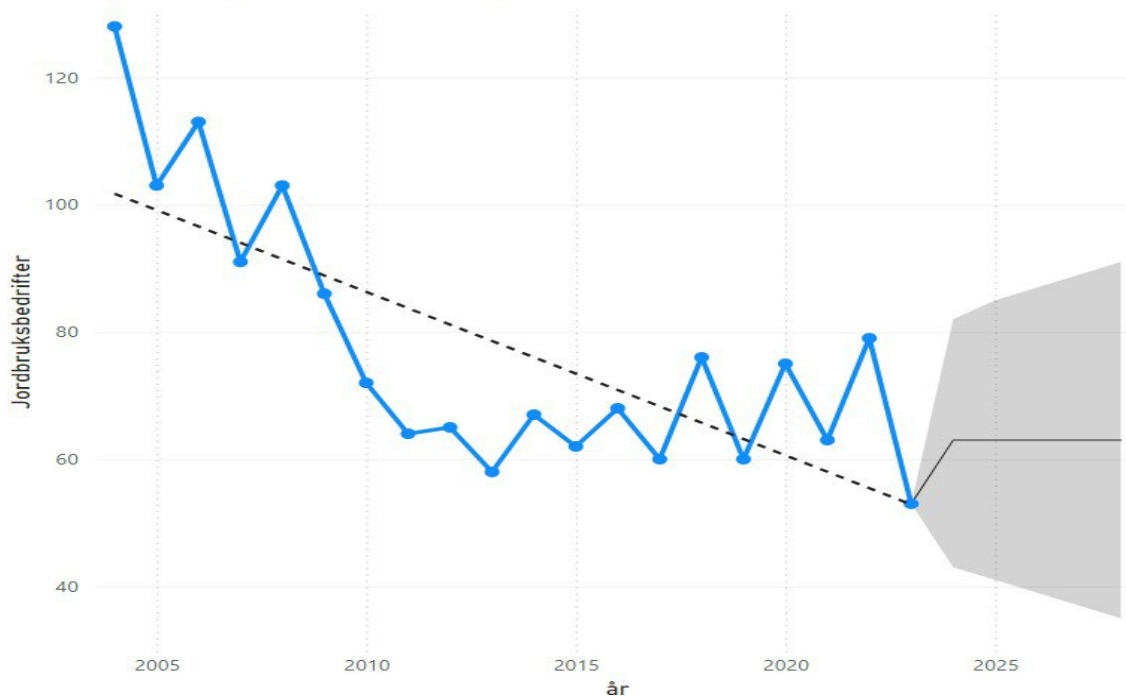
Figur: Fylkesandel av produksjon av utvalgte frukt og bærslag i 2023 (Buskerud markert) Kilde: Landbruksdirektoratet

Grønnsaker og poteter

Produksjon av grønnsaker har hatt en positiv utvikling og har fra 2010 stabilisert seg og variert mellom 53 og 79 bedrifter. Grønnsakproduksjonen står sterkt i Nedre Buskerud. I

2023 hadde Buskerud 16,6% av landets produksjon av grønnsaker på friland (Kilde: Landbruksdirektoratet)

Utvikling i antall jordbruksbedrifter i perioden 2004 - 2023

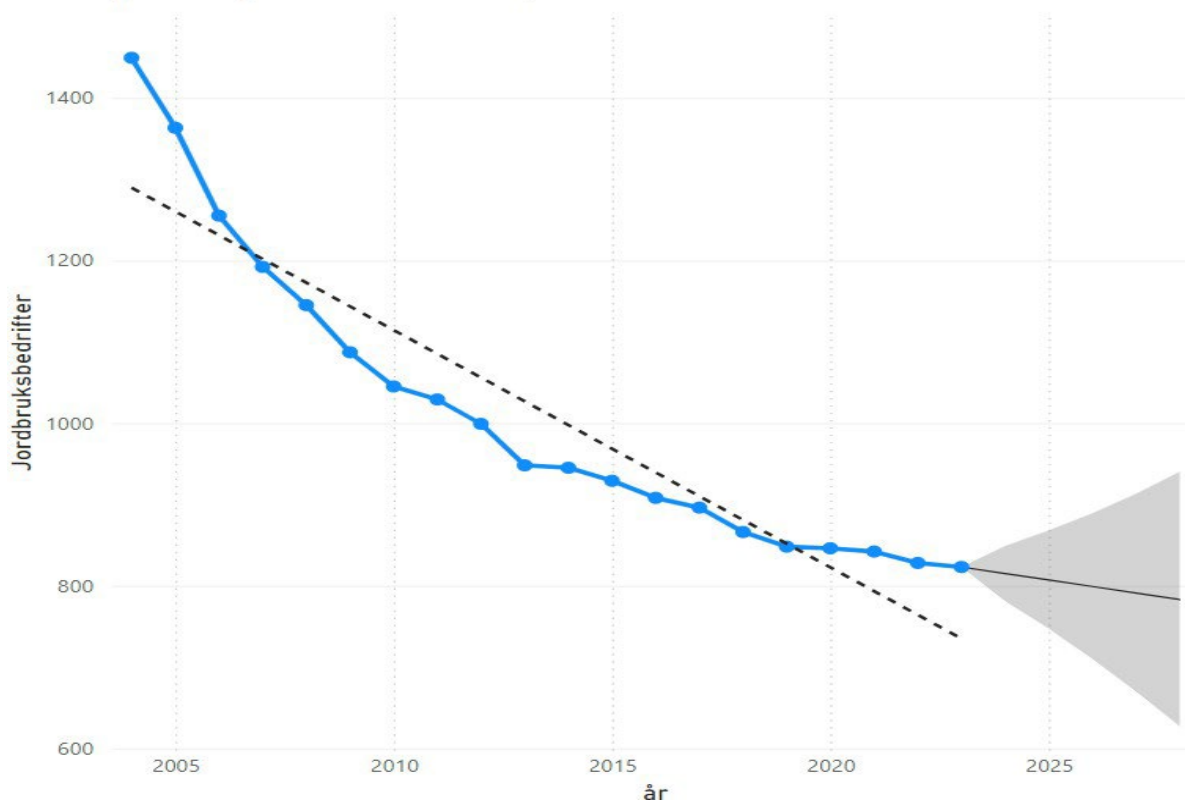

Figur: Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland. Kilde: SSB tabell 08646

Korn

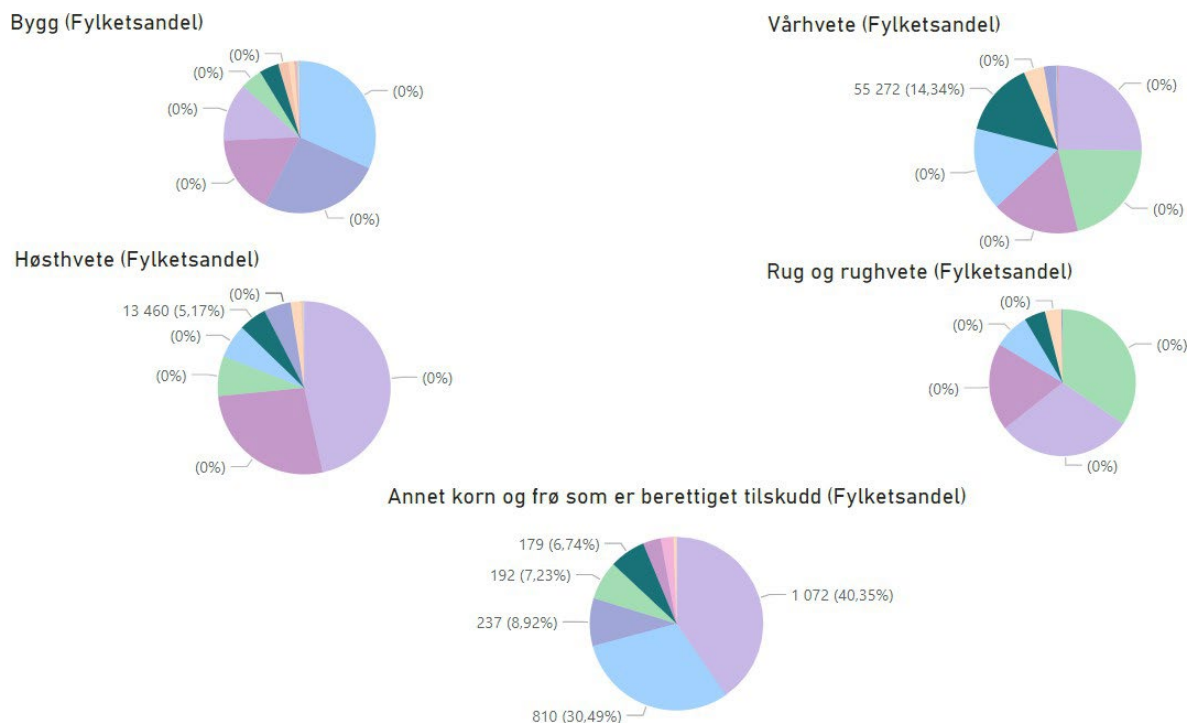
Antall gårdsbruk med produksjon av korn og oljevekster har hatt en mindre nedgang de seneste årene enn generelt for fulldyrka jord som vist i tidligere figur, spesielt fra 2019.

Utvikling i antall jordbruksbedrifter i perioden 2004 - 2023

Figur: Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster. Kilde: SSB tabell 08646

Figuren under viser at Buskerud er spesielt store på vårhvete relatert til samlet produksjon på landsbasis, med 14% av landets produksjon i 2023

Figur: Fylkesandel av produksjon av kornslag i 2023 (Buskerud markert)

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.2 Skogbruk

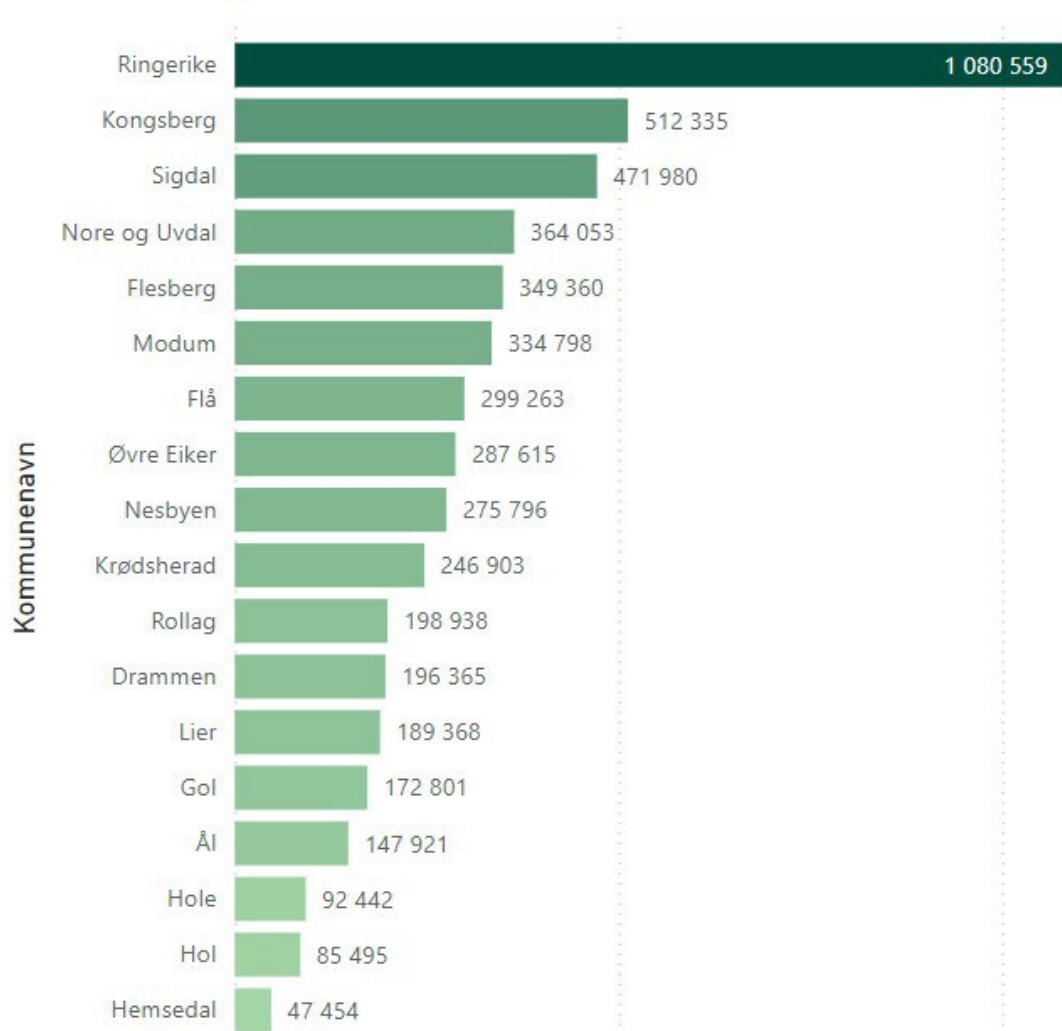
Norge har betydelige skogressurser, og skog og annet trebevokst areal utgjør rundt 43 % av landarealet. Skogbruk har stor betydning for landbruket i Buskerud, og i 2022 utgjorde produktiv og uproduktiv skog hele 63 % av arealet på landbrukseiendommene i fylket (Kilde SSB tabell 10206), Buskerud hadde ca 5,4 millioner dekar produktiv skog i 2022, noe som utgjør 8,5 % av den produktive skogen i Norge. (Kilde SSB tabell 07366). Total avvirkning i Buskerud i 2023 var 1 204 506 m³ (Kilde Landbruksdirektoratet). Den årlige skogavvirkningen i Viken for årene 2016 – 2020 lå på 79% av årlig bruttotilvekst. Det antas at dette også er nivået for Buskerud.

Produktivt skogareal i Buskerud har hatt en mindre nedgang fra 2008 til 2022 (se tabell neste side). Produktivt skogareal er naturlig nok størst i sentrale deler av fylket med Ringerike kommune desidert størst med vel 1 million dekar produktivt skogareal i 2022, etterfulgt av Kongsberg og Sigdal. (se figur neste side).

År	Produktivt skogareal (dekar)	Endring i produktivt skogareal (dekar) (%)
2008	5 602 656	
2009	5 483 483	-2,13 %
2010	5 294 869	-3,44 %
2011	5 403 044	2,04 %
2012	5 397 848	-0,10 %
2013	5 395 020	-0,05 %
2014	5 395 917	0,02 %
2015	5 355 194	-0,75 %
2016	5 346 667	-0,16 %
2017	5 375 636	0,54 %
2018	5 373 507	-0,04 %
2019	5 371 652	-0,03 %
2020	5 374 032	0,04 %
2021	5 365 766	-0,15 %
2022	5 353 446	-0,23 %

Tabell: Produktivt skogareal i Buskerud. Kilde: SSB tabell 07366

Produktivt skogareal (dekar)

Figur: Produktivt skogareal 2022 fordelt på kommuner. Kilde: SSB tabell 07366

Årlig avvirkning fra skogen i Buskerud hadde en markert økning fra 2020 til 2021 med en topp i 2022 og en liten nedgang i 2023.

	2020	2021	2022	2023
M3 avvirkning	3 686	1 088 159	1 295 564	1 204 506

Tabell: Total avvirkning i skogen i Buskerud. Kilde Landbruksdirektoratet

2.3 Bygdenæringer

Bygdenæringer er inntektsgivende aktivitet som baserer seg på gårdens ressurser. Gjennom å utnytte hele gårdens og landbrukets ressurser, som for eksempel kulturlandskap, bygninger, kulturminner og kulturmiljøer, bidrar bygdenæringene til næringsutvikling, vekst og verdiskaping i landbruket.

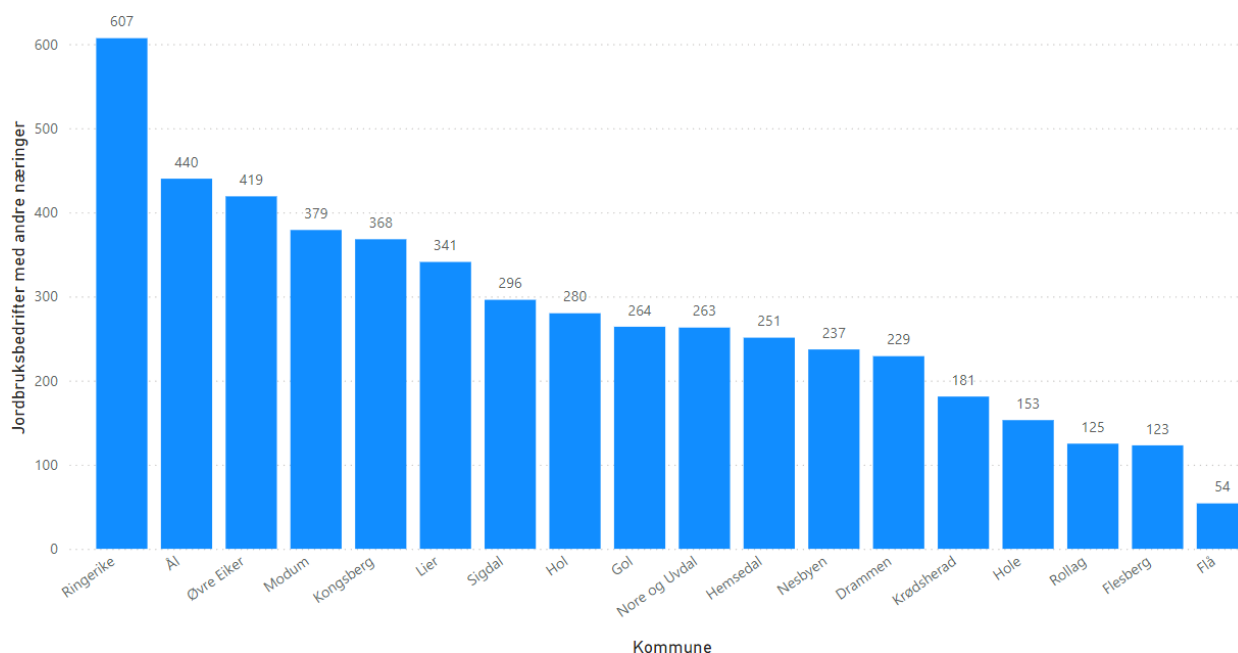
Det finnes mange forskjellige typer tilleggsnæringer blant bøndene i Buskerud, både de som benytter jordbruksressurser og de som benytter skog- og utmarksressurser.

I tillegg til de nasjonale satsingsområdene (lokalmat, Inn på tunet, reiseliv etc.) driver en stor andel av de som har tilleggsnæring med leiekjøring og utleie av driftsbygninger eller våningshus, bearbeiding av eget skogvirke, utleie av jakt- og fiskerett eller tjenesteyting i f.eks. hytteområder.

Det er dårlig statistikk for tilleggsnæringer i landbruket. Tabellene oppdateres bare hvert 10 år. Antall bruk med tilleggsnæringer i Buskerud har gått ned fra totalt 2 011 bruk i 1999 til 1 398 bruk i 2020, og reflekterer generell nedgang i bruk i samme periode. (kilde SSB tabell 13198).

Figuren under viser gårdsbruk med tilleggsnæringer i 2020 fordelt på kommuner i Buskerud.

Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer etter kommune i perioden 1999 til 2020

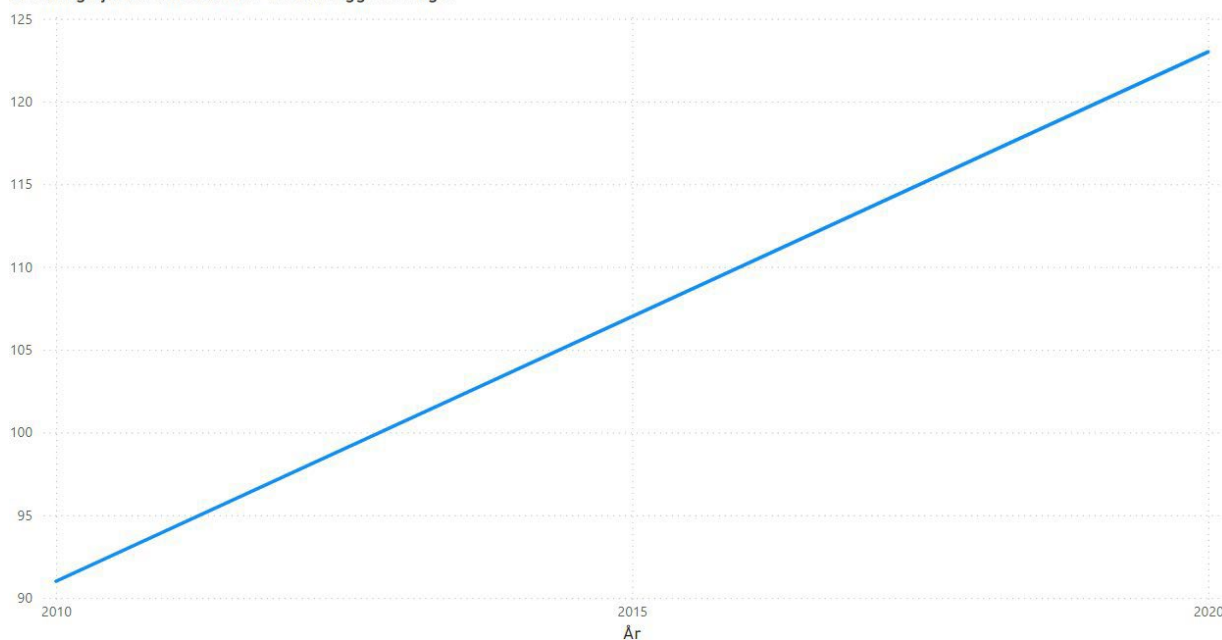

Figur: Jordbruksbedrifter i Buskerud med tilleggsnæringer fordelt på kommune i 2020

Kilde: SSB tabell 13198

Selv om det har vært nedgang i de fleste bruk med tilleggsnæringer, er det noen tilleggsnæringer som har hatt en oppgang i Buskerud. Det gjelder «Inn på tunet» som har hatt en liten oppgang, men det gjelder spesielt lokalmat med videreforedling av råvarer til matprodukter for salg. I 2010 var det 91 bruk som hadde dette, men det i 2020 var 123 bruk med denne produksjonen.

Utvikling i jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer

Figur: Jordbruksbedrifter i Buskerud med videreforedling av råvarer til matprodukt for salg

Kilde: SSB tabell 13198

Definisjoner fra SSB:

Tilleggsnæring i jordbruket: «Aktivitet som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner og/eller landbruksråvarer. Aktiviteten skal gi inntekt eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familiemedlemmer.»

Tilleggsnæring i skogbruket: «Næringsvirksomhet der en utnytter landbrukseiendommens arealer og ressurser i skog og annen utmark til annet enn skogbruk.»

3 Satsingsområder for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud

3.1 Overordnede mål og føringer

Satsingsområdene for den landbruksbaserte næringsutviklingen i Buskerud følger i dette kapitlet. Til grunn for alle satsingsområdene ligger felles nasjonale og regionale målsetninger og fokusområder.

De fire hovedmålene for landbruks- og matpolitikken er knyttet til matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Målene er i likhet med bærekraftsagendaen tuftet på en gjensidig avhengighet mellom økonomisk, miljømessig og sosial bærekraft.

I tillegg til beredskap og forsyningsikkerhet bidrar også landbruket til en rekke fellesgoder for samfunnet. Målet om landbruk i hele landet har en tett kobling til distriktspolitiske mål. De landbruksbaserte verdikjedene innen jordbruk, skogbruk og reindrift er noen av Norges få komplette verdikjeder, og har en tydelig regional forankring. De samlede verdikjedene representerer dermed viktige bidrag til bosetting, sysselsetting, verdiskaping og for den grønne omstillingen det norske samfunnet er i gang med. Utviklingsarbeid, forsknings- og innovasjonsrettet aktivitet og samarbeid på tvers av sektorer og aktører er viktig for konkurransekraften for norsk landbruk og tilhørende næringer framover. Landbruket representerer i tillegg en positiv kraft i utvikling av mer bærekraftige byer og tettsteder i form av initiativ som urbant landbruk.

Landbruket er en betydningsfull næring i Buskerud, både når det gjelder økonomisk verdiskaping og sysselsetting. Partnerskapet for landbruk i Buskerud legger til grunn en forutsetning om at landbruket sikres en totaløkonomi som gjør små og store landbruksbedrifter økonomisk i stand til å utvikles, legge om drift og ta i bruk klimavennlig teknologi til en mer sirkulærøkonomisk driftsmåte. Det må lønne seg å være klima- og miljøvennlig bonde og skogbruker, og det må stimuleres til trygg økonomi for alle som driver landbruk i hele Buskerud.

3.2 Matproduksjon

Samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Norges befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressurser, og slik bidra til arbeid, god ernæring og helse. Landbruks- og matdepartementet har koordineringsansvaret for å følge opp FNs bærekraftsmål nr 2, Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk. Nasjonalt er det et mål å sikre forbrukerne nok, trygg og variert mat av god kvalitet og til en riktig pris. Landbruket får dermed oppgaven å produsere mer mat i takt med en økende befolkning.

Mål om økt matproduksjon basert på norske ressurser vil ha flere positive effekter for mange av de andre målene for landbrukssektoren. Økt matproduksjon vil kunne øke vår selvforsyningsgrad. Selvforsyningsgraden i Norge lå på 46 % i 2023, korrigert for importert kraftfôr er den 42 % (NIBIO). Selv om selvforsyningsgraden har økt fra 2019, må dette regnes som en lav selvforsyningsgrad av landbruksprodukter sett i forhold til andre nasjoner vi gjerne

sammenligner oss med. Vi har sett en større sårbarhet i forsyningsevne og forsyningslinjer fra andre land i den senere tid. Fylkeskommunen vil se økt matproduksjon i sammenheng med selvforsyningssevne og mulighet for å styrke vår matberedskap

Figur: Selvforsyningsgrad for perioden 1999-2023. Kilde: NIBIO

Bruk av utmarksareal kan øke selvforsyningsgraden, og de store utmarksbeitearealene i skog og fjell i Buskerud må utnyttes bedre.. Andelen norske ressurser i fôrproduksjonen må også økes. Ressurser fra skogen kan i større grad brukes til produksjon av mat og dyrefôr.

3.2.1 Matjordas verdi

Buskerud har en så betydelig matproduksjon at verdien av matjord er stor, både for bonden i bedriftsøkonomisk sammenheng og for regionens befolkning i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Mange av de mest produktive landbruksarealene i Buskerud ligger i eller i nærheten av tettsteder med stor befolkningsvekst. I mange år har dette ført til at jordbruksareal er blitt bygd ned til fordel for boliger, veier, næringsvirksomhet og andre formål. Matjord er en begrenset ressurs som ikke er lett å erstatte. Kun 3 % av Norges areal kan dyrkes, så det er svært viktig å ivareta den matjorda vi har.

Matjorda sikrer at vi kan produsere mat og sørge for mattrygghet i vårt eget land. I tillegg til å bidra til å mette egen befolkning, og som sikkerhet i en krisesituasjon, er jordbruket i Buskerud med på å skape arbeidsplasser.

Bevaring av dyrka mark er en nasjonal interesse. I de nye nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging forventes det at fylkeskommunene bidrar til å styrke jordvernet, og til å nå målet om redusert omdisponering av matjord i tråd med den nye nasjonale jordvernstrategien fra 2023. Denne strategien har et nytt og skjerpet mål for omdisponering av matjord som sier at omdisponeringen av dyrket mark skal være maksimalt 2 000 dekar per år, og at målet skal nås innen 2030.

Foto: Jordvern, Fylkesmannen i Buskerud

3.2.2 Klima og miljø

Regjeringens bioøkonomistrategi (2016): Kjente ressurser – uante muligheter, gir overordnede føringer for en nasjonal innsats for å styrke det biobaserte næringslivet. En godt utviklet og bærekraftig bioøkonomi skal lede til grønn vekst og et lavutslippssamfunn som bruker og gjenbruker ressurser effektivt. Regjeringens bioøkonomistrategi setter fokus på å redusere klimagassutslipp og å utnytte de fornybare biologiske ressursene mer effektivt og bærekraftig.

Norsk landbruk har redusert egne klimagassutslipp over flere tiår. Men det er fortsatt viktig at landbruket jobber med hvordan det kan redusere sitt klimaavtrykk. Ved økt bevissthet i næringen og hjelp av moderne teknologi kan vi oppnå en mer effektiv, bærekraftig og klimavennlig produksjon, og samtidig utvikle nye og lønnsomme produkter.

Det er mulighet for økning og større omsetning av CO₂ både i skog og jordbruksarealer ved økt fotosyntese, karbonlagring i jord, og bruk av biologisk materiale i byggenæringen (karbonlagring) og som energibærer for eksempel biodrivstoff (karbonbruk). Kunnskapen om karbonkretsløpet knyttet til skogbruket øker stadig. Alt dette kan innebære positive bidrag til klimaregnskapet..

Endringer i klima vil også kunne gi både utfordringer og muligheter for landbruket fremover. I Buskerud kan vi forvente at klimaendringer vil føre til kraftig nedbør, økte problemer med overvann, stormflo, flere og større flommer og flere jord- og snøskred. Økt og endret erosjon

kan utløse flere kvikkleireskred, avrenning og dårligere vannkvalitet. En god og kunnskapsbasert klimatilpasning vil være viktig for landbruket, slik at ulemper reduseres og nye muligheter utnyttes.

3.2.3 Bygdenæringer

Hovedformålet med tilskuddordningene under RNP er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet. For å oppnå dette er det viktig å se både det tradisjonelle landbruket, bygdenæringenes og bygdas ressurser i sammenheng.

Trendene viser økende etterspørsel etter bygdenæringenes produkter. Disse næringene vil få økt betydning for landbruket i årene fremover. Gjennom «Oppskrift for mer lokalmat- og drikke», som ble lansert i januar 2024, skal omsetningsmål for lokalmat- og drikke være 25 milliarder kroner innen 2035. I 2023 ble det omsatt lokalmat og drikke for nesten 12 milliarder kroner.

Skal vi klare dette trenger vi videre vekst i utvalg, volum og antall aktører som lager og selger lokalmat og -drikke. Sammen med eksisterende og nye lokalmatprodusenter i Buskerud skal vi bidra til å nå de nye omsetningsmålene.

Foto: Svingom.no

3.3 Volumproduksjon

Volumproduksjon i landbruket refererer til produksjon av store mengder av et bestemt landbruksprodukt. Dette inkluderer produkter som korn, melk, kjøtt, poteter, og grønnsaker. Volumproduksjonen er den største og viktigste delen av norsk landbruk, og det er denne produksjonen som legger grunnlaget for hovedtyngden av annen landbruksbasert næringsutvikling. Det er et nasjonalt mål å øke norsk matproduksjon, og det er volumproduksjonen som i all hovedsak vil bidra til å nå dette målet.

Norsk matproduksjon har sterkt fokus på mattrygghet og det er et konkurransefortrinn for de norske produsentene. De senere årene har også den norske forbruker fått en tydelig større bevissthet rundt matens opprinnelse. Norske råvarer og norsk matkultur har blitt mye viktigere for oss når vi velger hva vi skal spise.

Partnerskapet vil jobbe for å øke matproduksjonen og sjølforsyningsgraden i fylket basert på norske ressurser, samtidig som bærekraftig arealbruk ivaretar natur- og vannmiljø. Utfra ernærings-, klima og markedssituasjon er det ønskelig at en god andel av økningen kommer i området grønnsaker, frukt og bær, samt proteinholdige vekster til mat og fôr. Samtidig bør det være et mål at mer av det kjøttet nordmenn faktisk spiser er fra norske ressurser.

Husdyrbruket i Buskerud skal være allsidig og ha god dyrevelferd. Dyrehold skal i størst mulig grad ta hensyn til dyrenes naturlige adferd og behov. Strengere krav for inne- og uteareal er en naturlig del av høy standard i dyrevelferd. Kravet om løsdrift for storfe i Norge innebærer at alle storfefjøs skal legge til rette for at dyrene kan bevege seg fritt innendørs. Dette kravet ble først innført i 2004 og gjelder for alle nye fjøs bygget etter denne datoen. For eksisterende fjøs bygget før 2004, er fristen for å oppfylle løsdriftskravet utsatt til 1. januar 2034. I tillegg til løsdriftskravet, er det også krav om kalvingsbinger og utvidet beitetid for dyr i bås fjøs fra og med 2024. Dette betyr at storfe skal ha tilgang til beite i minst 16 uker i løpet av sommerhalvåret. Det må arbeides aktivt for å finne gode løsninger, både praktisk og økonomisk, for å møte de nye kravene.

Økt bruk av mobil- og gårdsslakterier kan styrke dyrevelferden ved kortere transport og mindre stress for dyret. Bruk av mobil- og gårdsslakterier vil også legge til rette for økt utnyttelse av kortreist mat og viltkjøtt.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen volumproduksjon

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Agronomi og klimatilpasning	Økt matproduksjon og reduserte negative miljøeffekter	<ul style="list-style-type: none"> Motivere til kompetansehevede tiltak for alle produksjoner Motivere til økt og anvendt kunnskap om «levende matjord», kretsløpsjordbruk, karbonbinding i jord, grøfting og vekstskifte Stimulere til bruk av ny teknologi for et effektivt presisjonsjordbruk
Produksjon av korn og proteinvekster	Økt produksjon av korn og proteinvekster	<ul style="list-style-type: none"> Stimulere til økt produksjon av korn og proteinvekster Stimulere til investeringer i tørke- og lagerkapasitet

Husdyrproduksjon	Produksjon tilpasset marked og muligheter	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til å opprettholde/styrke produsentmiljøer • Bidra til bedre utnyttelse av beiteressursene, på både inn- og utmarksbeite • Motivere til utvikling av samarbeid som stimulerer til god agronomi med vekstskifte (korn/gras) • Stimulere til økning av andelen norske proteinråvarer i kraftfôr • Stimulere til å opprettholde grovfôrbasert husdyrhold i fjellområdene • Bidra til å sikre god dyrevelferd • Arbeide for å finne gode løsninger for å imøtekomme løsdriftskravet fra 2024 • Stimulere til økt bruk av mobil- og gårdsslakterier
Grønnsaker, poteter, frukt og bær	Økt produksjon tilpasset mulighetene i markedet	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide for å øke andelen norskproduserte varer, både til friskkonsum og industri • Motivere for å øke verdiskapingen på varer som ikke tilfredsstillende kravene i norsk standard • Stimulere til å skape nye omsetningskanaler • Stimulere til videreføring av produksjonen ved generasjonsskifte
Honning	Økt produksjon tilpasset mulighetene i markedet	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide for å øke antallet yrkesbirøktere • Stimulere til å dekke opp det norske markedet med norsk honning

3.4 Økologisk landbruk

Økologisk matproduksjon skal først og fremst bidra til at etterspørselen etter økologisk mat kan dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig. Dette vil bidra til økt matmangfold, samt mulighet for næringsutvikling og verdiskaping tilknyttet de gårdene som driver økologisk produksjon. Begrepet «økologisk» er beskyttet gjennom forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter. Regelverket er en del av EØS-avtalen. Målsetningene for økologisk produksjon i Norge er nærmere beskrevet i Nasjonal strategi for økologisk landbruk 2018-2030.

Buskerud har et velutviklet og allsidig, økologisk landbruk. Fylket hadde i 2023 11 % av arealet som drives økologisk i Norge, og 6% av tilskuddet til økologisk husdyrproduksjon i Norge. Buskerud har en spesielt stor økologisk produksjon av grønnsaker som utgjør hele 21% av den økologiske produksjon i Norge i 2023. Det er bare Vestfold med 39% som er større. (Kilde: Landbruksdirektoratet og søknader om produksjonstilskudd 2023).

Handlingsplanen for utvikling av økologisk landbruk i Oslo og Viken 2022 – 2026, beskriver og spisser satsingen på økologisk produksjon, omsetning og salg av regionale, økologiske produkter fra landbruket i Oslo og Viken. Hensikten med handlingsplanen er å utforme og anbefale tiltak som kan bidra til økt produksjon, omsetning, etterspørsel og forbruk av norske økologiske produkter fra landbruket. Handlingsplanen omhandler tre hovedområder i verdikjeden for økologisk mat; produksjon, distribusjon og omsetning, offentlig og privat

forbruk.

Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus er ansvarlig for Økologisk tiltaksplan for Oslo og Viken som skal bidra til å synliggjøre gode økologiske tiltak fra kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner, virksomheter og private. Planen viser økologiske tiltak i Akershus, Buskerud, Østfold og Oslo. Det er nå utarbeidet en Økologisk tiltaksplan for 2024.

Med umiddelbar nærhet til store markeder, har økologiske produsenter i regionen et stort potensial til å dekke en økende etterspørsel etter økologiske produkter. Det ligger et stort potensial i å øke andelen økologisk jordbruksareal og utnytte markedsnærheten.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen økologisk landbruk

Satsingsområde	Mål	Strategi
Økologisk produksjon	Dekke etterspørselen etter økologisk mat	<ul style="list-style-type: none"> Stimulere til prosjekter som fremmer økologisk produksjon Motivere til produksjon av de varene som det er etterspørsel etter i markedet Bidra til produktutvikling basert på norske, økologiske råvarer Arbeide for å øke andelen økologisk produsert lokalmat og -drikke Motivere til omlegging og fremme utvikling av nye metoder og styrke arbeidet med jordhelse/karbonbinding (f.eks. regenerativt jordbruk, teknologi etc.):
Offentlig og privat forbruk av økologisk mat	Omsetningen av norske produkter skal øke med 10 % innen 2027	<ul style="list-style-type: none"> Stimulere til å øke utvalget av økologisk mat hos grossister Jobbe for gode løsninger som gjør varene mer tilgjengelige for storhusholdninger Styrke markedsføringsprogrammer i matvarebransjen og samvirker for regionale, økologiske produkter Arbeide for å legge til rette for mere økologiske produkter i det offentlige
Kunnskap og kompetanse	Økt kunnskapsutvikling og -utveksling hos produsentene	<ul style="list-style-type: none"> Bidra til å videreføre og øke bønders kompetanse innen økologisk landbruk Motivere til tiltak som bidrar til profesjonalisering av bønder som driver økologisk Bidra til å opprettholde/styrke økologiske produsentmiljøer Bidra til tilrettelegging for faglige nettverk i regionen som styrker samarbeid på tvers

3.5 Fjellandbruk

I Sør-Norge er fjellområder definert som områder som ligger minst 700 meter over havet. Som fjellkommuner regnes kommuner der minst 50 % av arealet kan defineres som fjellområder. I Buskerud er Hol, Ål, Hemsedal, Gol, Nes, Flå, Rollag og Nore og Uvdal å regne som fjellkommuner.

De fleste fjellkommunene har lav befolkningstetthet. De lave befolkningstallet til tross, rundt en femtedel av alle aktive gårdsbruk i landet hører hjemme i fjellområdene. Fordi befolkningstettheten er så lav, og fordi landbruket har stått sterkt med mange gårder, blir landbruket relativt sett viktigere her enn i de fleste andre norske bygder. Landbruket utgjør en viktig bærebjelke for fjellområdene, og uten et livskraftig fjellandbruk faller en sentral del av næringsgrunnlaget, og dermed også bosettingsgrunnlaget, bort.

Ryggraden i fjellandbruket er den grovfôrbaserte husdyrdriften og fjellkommunene står for en stor del av Buskeruds melkeproduksjon. Det må være et mål at fjellandbruket er bærekraftig og økonomisk lønnsomt for bøndene i disse områdene. Videreutvikling av fjellandbruket er viktig for å sikre kulturlandskap, stimulere til bosetting og for å øke lokal matproduksjon. Aktivt fjellandbruk og et stort innslag av beitedyr i utmark forhindrer gjengroing av kulturlandskapet og skaper større trivsel.

Tilleggsnæringer bidrar også til en betydelig del av verdiskapningen i fjellkommuner. I enkelte kommuner i Buskerud driver så mange som 80 % av brukene med tilleggsnæringer.

Fjellbygdene har tradisjonelt sett den største prosentvise andelen av befolkningen sysselsatt innen både landbruk og turisme. For Hallingdal og deler av Numedal er fjellandbruket en viktig del av kommunenes reiselivsnæring.

Seterdrift er en liten, men svært viktig del av fjellandbruket. Dette slås fast i utredningen "Forslag til satsing for fortsatt seterdrift", som ble publisert i mars 2023 av Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren. Utredningen ble levert som et innspill til partene i jordbruksoppgjøret 2023. Seterdrift har mange viktige verdier knyttet til seg, som matproduksjon basert på bærekraftig bruk av utmarksbeiteressurser, ivaretaking av kulturlandskapet med tilhørende biomangfold, kulturarv, identitetsbygging, og mat- og reiseopplevelser.

For å opprettholde aktivitet, næringsutvikling og verdiskaping i fjellbygdene er det viktig at folk ønsker å bo der. Bolyst og blilyst vil være både en forutsetning for, og et resultat av, verdiskaping, aktivitet og utvikling i regionens fjellkommuner.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen fjellandbruk

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Verdiskaping og aktivitet	Beholde levende fjellbygder med aktivt landbruk	<ul style="list-style-type: none"> Bidra til å ta vare på og utvikle det grovfôrbaserte husdyrholdet, med fokus på bruk av lokale ressurser og utmarksbeite Mobilisere til å utvikle fjellmatprodukter og bidra til synliggjøring av disse Bidra til økt verdiskaping basert på jakt- og fiskeressurser Bidra til mer bærekraftig hytteutvikling som ivaretar beitebruk og reduserer konflikter Bidra til å øke landbrukets betydning for bolyst og blilyst

Setring	Ta vare på setrene og seterkulturen	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til tilrettelegging for aktiv setring med spesielt mjølkeproduksjon for ku og geit • Bidra til at setre og seterkulturen brukes som utgangspunkt for aktivitet og verdiskaping
---------	-------------------------------------	---

3.6 Skog, trebruk og fornybar energi

Hovedmålene i skogpolitikken er økt verdiskaping, bærekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder. Meld. St. 6. (2016–2017), Verdier i vekst - Konkurransedyktig skog- og trenæring, og strategidokumentet «Skog- og trenæringa – ein driver for grønn omstilling», slår fast at om vi utnytter mulighetene kan skogressursene gi viktige bidrag til en bærekraftig samfunnsutvikling, grønn omstilling av økonomien og nye lønnsomme arbeidsplasser.

Handlingsplan for skogbruk i Oslo og Viken 2021-2025 har fokus på skogbrukets bidrag til å møte klimautfordringene og samtidig gi verdiskaping i næringskjeden. Handlingsplanen har som hovedmål å øke aktiviteten og verdiskapingen i skogbruket gjennom bærekraftig forvaltning av skogen i Oslo og Viken.

Det er potensiale for økt uttak av råstoff fra skogen. For å møte økt etterspørsel etter råstoff fra skogen skal det legges til rette for økt, bærekraftig hogst og uttak av skogbiomasse, og økt oppbygging av skog gjennom planting, planteforedling, ungskogpleie og andre skogbrukstiltak. Dette gir også en mer robust skog i møte med klimaendringer. Økt aktivitet i skogen skal kombineres med bedre kunnskap om miljøverdier i skog og styrkede miljøhensyn i skogbruket, inkludert hensyn til friluftsliv og folkehelse.

Tre er et fornybart råstoff og en viktig del av den sirkulære økonomien. Bruk av tre i bygg binder karbon og bidrar til et redusert klimaavtrykk. Vi vil jobbe for økt produksjon av bygningsmateriale i tre, økt kunnskap om å bygge i tre og økt bruk av tre både i nye bygg og ved renovering.

Gjennom økt bruk av tre som råstoff til industri, i trebyggeri og som energibærer vil skogen bidra til reduksjoner i klimagassutslippene og til økt verdiskaping. Trevirke kan også brukes i produksjon av bearbeidede produkter som i dag benytter fossilt karbon, som for eksempel plast.

Skogen som produseres i Norge bør så langt som mulig foredles i Norge. Effektiv transport fra skog til industri er vesentlig for konkurranseevnen. Det er byggevarer og treforedlingsprodukter basert på trefiber og cellulose som bidrar til størsteparten av verdiskapingen i næringen. I tillegg til videre utvikling av tradisjonell tremekanisk- og treforedlingsindustri, vil nye former for bioraffinering og industriell bruk av biomasse være viktige utviklingsområder framover. Med det nye klimamålet om minst 40 prosent reduksjon av klimagassutslippene i 2030, kan vi fortsatt forvente økt etterspørsel etter skogsråstoff ved overgang til nye energiløsninger.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen skog, trebruk og fornybar energi

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Skogproduksjon	Bærekraftig skogproduksjon	<ul style="list-style-type: none"> Motivere for å øke uttaket fra skogen i Buskerud innenfor bærekraftige rammer, spesielt uttak og foredling av furu Arbeide for større bruk av lukkede hogstformer og godt kunnskapsgrunnlag i naturtyperegistreringer Arbeide for å styrke regionale nettverk. Skognettverkene og Kontaktutvalget for skogbruk skal påvirke innsatsområder og utvikling Stimulere til at skogkultur har høy prioritet både i skognæringen og i offentlig skogforvaltning, spesielt stimulering til økt ungsogpleie
Infrastruktur	Effektiv tømmertransport	<ul style="list-style-type: none"> Bidra til mest mulig rasjonell transport på vei, inklusive fylkesveiene, og bane og sjø Bidra til løsning for ny tømmerterminal i Drammensområdet Motivere for at kommunene prioriterer om- og nybygging av skogsbilveger i sine planer
Trebyggeri	Øke bruken av tre i byggerier	<ul style="list-style-type: none"> Bidra til å formidle kunnskap om tre som byggemateriale Bidra til økt bevissthet om bruk av tre både i privat og offentlig sektor
Energiproduksjon basert på gårdens ressurser	Økt bruk av bioenergi på gårdsbruk og i offentlige bygg	<ul style="list-style-type: none"> Motivere for å legge til rette for overgang fra svart til grønt karbon som energikilde
Produktutvikling basert på tre	Økt verdiskaping	<ul style="list-style-type: none"> Mobilisere og støtte opp om gründerskap Bidra til utvikling av alternative produkter basert på treets ressurser Bidra til økt og alternativ utnyttelse av skog- og utmarksområdene
Utvikling og rekruttering	Flere skogeiere som har relevant kompetanse og kjenner sitt forvalteransvar.	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide for å opprettholde kapasiteten på utdanningstilbudet innen naturbruk i regionen Arbeide for å utvikle kurstilbudet for å øke kunnskapen til skogeiere

3.7 Beredskap, klima, miljø, økosystem og biologisk mangfold

Landbruksområdene i Buskerud har viktige naturressurser, et variert kulturlandskap og et stort biologisk mangfold med både slåttemark, beitemark og seterlandskap. For å ivareta mangfoldet er det av stor betydning at landbruket har et bevisst forhold til forvaltningen av

disse ressursene og at det legges til rette slik at vi kan produsere nok mat og samtidig ivareta miljø og biologisk mangfold.

Landbruket spiller en avgjørende rolle i nasjonal beredskap og landbrukets rolle i beredskap er både omfattende og kritisk for nasjonens sikkerhet og stabilitet. Landbruket sikrer kontinuerlig produksjon av mat, noe som er essensielt for matsikkerhet og selvforsyning. Dette er spesielt viktig i krisetider når import kan være usikker. Ved å opprettholde gårdsbruk over hele landet, bidrar landbruket til at det bor folk i alle regioner, som er viktig for å opprettholde en robust nasjonal infrastruktur. Landbruket er også ofte i frontlinjen ved naturkatastrofer og andre kriser, som f.eks. under ekstremværet Hans i 2023. Bønder må være forberedt på å håndtere slike situasjoner og opprettholde driften under vanskelige forhold. Egenberedskap er avgjørende for bønder, da landbruket er en sektor som er spesielt sårbar for naturkatastrofer, teknologiske feil og andre uforutsette hendelser.

I Buskerud er det ønskelig med et landbruk som tar hensyn til miljøet, og at landbruket gjør de tiltak og tilpasninger som er nødvendig for å begrense erosjon og avrenning av jord, næringsstoffer og plantevernmidler. Landbruk utgjør en stor påvirkning på vannmiljøet, og landbruket må bidra med tiltak for å bedre tilstanden i vann og vassdrag.

Oslofjorden er et område som er sterkt påvirket av blant annet avrenning fra landbruket i fylkene rundt. Drammensvassdraget gir et stort utslipp til Drammensfjorden og Oslofjorden. Tilstanden for livet i Drammensfjorden og Oslofjorden er svært alvorlig. Det er behov for mer kunnskap om avrenning, hvordan å styrke matjordas evne til å holde på vannet og konsekvensene av klimaendringer med tanke på erosjon.

Ensidig jordbruk kan føre til redusert jordhelse. Det er viktig å bidra til å øke jordfruktbarheten ved å legge til rette for tiltak som gir høyere moldinnhold, bedre jordstruktur, og økt karbonlagring i jord. God jordhelse har betydning for bedre klima og godt vannmiljø.

Arbeidet med bedre jordhelse i Buskerud bygger på satsingen på bedre jordhelse gjennom det toårige prosjektet Jordløftet i Viken. Målet var å styrke arbeidet med jordhelse og karbonbinding i landbruket i Viken, hele tiden med mål om et lønnsomt og bærekraftig landbruk. Bedre jordhelse og økt karbonbinding i landbruket er viktige ambisjoner, og det er ønskelig å gjøre dette til en prioritet i utviklingen av Buskeruds landbruk videre.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen beredskap, klima, miljø, økosystem og biologisk mangfold

Satsingsområde	Målsetting	Strategi
Klimatilpasning i landbruket	Bidra til å nå landbrukets klimamål	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide for at alle gårdsbruk tar i bruk landbrukets klimakalkulator Mobilisere til forbedring av fôrqualität og avlsmetoder for å redusere klimautslipp fra husdyr Stimulere til økt fossilfri maskinpark og oppvarming Stimulere til bedre bruk av gjødsel og agronomi Stimulere til utvikling og implementering av ny teknologi som reduserer klimagassutslipp

Redusere avrenning og utslipp fra landbruket	Bidra til utvikling og kunnskap for å redusere avrenning og utslipp fra landbruket	<ul style="list-style-type: none"> • Mobilisere til prosjekter som bidrar til nye metoder for redusert avrenning • Stimulere til utvikling og bruk av ny teknologi og videre utvikling av presisjonslandbruk • Stimulere til kompetanseheving og -formidling som viktige tiltak i arbeidet med å redusere avrenning og utslipp
Bedre jordhelse og økt karbonbinding i landbruket	Styrke utviklingen av arbeidet med god jordhelse	<ul style="list-style-type: none"> • Mobilisere til prosjekter som bedrer jordhelse og økt karbonbinding i jord og skogbruk • Stimulere til prosjekter som fremmer arbeidet med jordhelse, f.eks. biokull og regenerativt jordbruk
Variert kulturlandskap og et stort biologisk mangfold	Opprettholde åpne og varierte beiteområder i kulturlandskapet og utmark	<ul style="list-style-type: none"> • Stimulere til prosjekter som ivaretar og benytter beiteressursene • Tilrettelegging for mere beiting ved rovviltforvaltning innenfor eksisterende regler
Landbruk og beredskap	Styrke landbrukets rolle i nasjonal beredskap	<ul style="list-style-type: none"> • Mobilisere til prosjekter for å bygge kunnskap og utvikle tiltak for å opprettholde drifta ved kriser • Arbeide for at landbrukets infrastruktur er med i kommunens beredskapsplaner og formalisering av samarbeid med kommunene • Stimulere til bygging av nettverk med naboer, lokale myndigheter og landbruksorganisasjoner for å gi ekstra støtte og ressurser under en krise

3.8 Lokalmat og -drikke

Mat og drikke med lokal identitet, heretter omtalt som lokalmat, defineres som «Mat- og drikkeprodukter med en lokal identitet, særegen opprinnelse eller spesielle kvaliteter knyttet til produksjonsmetode, tradisjon eller produkthistorie». Lokal matproduksjon er en del av vår kulturarv og en viktig tradisjonsbærer.

Lokalmat med sin historie kan bygge oppunder lokale og regionale fortrinn. Produksjon av lokalmat har blitt en viktig tillegg- og vekstnæring i landbruket, og gir økt verdiskaping i de mat- og reiselivsregionene som jobber bevisst med dette. Nasjonalt har markedet for lokalmat økt kraftig de siste årene. Omsetning av lokalmat i Norge var på 11,8 milliarder kroner i 2023 (kilde Nofima). Gjennom «Oppskrift for mer lokalmat- og drikke», som ble lansert i januar 2024, skal omsetningsmål for lokalmat- og drikke være 25 milliarder kroner innen 2035. Med bakgrunn i dette målet vil det fortsatt være et klart vekstpotensial for lokalmat. Sammen med eksisterende og nye lokalmatprodusenter i Buskerud skal vi bidra til å nå «vår andel» av de nye omsetningsmålene.

Regjeringen har utviklet et politisk rammeverk for Norge som matnasjon frem mot 2030 – Matnasjonen Norge. Visjonen for Matnasjonen Norge er at mat er en kilde til måltidsglede og stolthet i befolkningen, og at Norge er internasjonalt kjent for sin spennende matkultur og sine mat- og drikkeopplevelser. Matnasjonen Norge videreføres som felles ramme for arbeidet med næringsutvikling og verdiskaping innen verdikjeden for mat. Fylkeskommunen har ansvaret for å sikre god forankring og oppfølging av Matnasjonen Norge regionalt.

For å få til dette må aktører i hele verdikjeden fra jord til bord samarbeide, og alle salgskanaler for markedsføring og salg må benyttes. Kvalitet og gode matopplevelser kan knyttes til mat innenfor merkeordningene for spesialitetens og geografisk beskyttede betegnelser. Det må arbeides for å øke andelen lokalmat i spesielt offentlig innkjøp i fylket.

God rekruttering er viktig for å nå målet om en dobling av omsetningen innen 2035. Både flere primærprodusenter og foredlere må rekrutteres inn i denne næringen, i tillegg er det helt avgjørende med god markedsføring av det som produseres.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen lokalmat og -drikke

Satsingsområde	Målsetting	Strategi
Produksjon av lokalmat og -drikke	Økt produksjon og produktutvikling	<ul style="list-style-type: none"> • Mobilisering for flere nye produsenter • Stimulere for økt produksjon hos eksisterende bedrifter • Arbeide for å styrke og utvikle gode produsentmiljøer • Arbeide for å øke profesjonaliteten hos produsentene gjennom kompetanseheving • Motivere til samarbeid og møteplasser
Distribusjon og omsetning	Økt omsetning av lokalmat og -drikke	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide for å fjerne hinder for omsetning og markedsføring av gårdsprodusert drikke • Arbeide for å skape flere og bedre omsetnings- og distribusjonskanaler gjennom bl.a samordnet varedistribusjon • Arbeide for bedre synliggjøring av lokalmatprodusentene • Motivere til økt innkjøp fra storhusholdning og HoReCa • Arbeide for mer lokalmat i offentlige innkjøp • Bidra til å skape kreative samarbeidsarenaer mellom lokale matprodusenter og serverings- og overnattingsaktører slik at de skaper en sammenhengende næringskjede
Konkurranskraftige mat- og reiselivsregioner	Buskerud skal være kjent som attraktiv og sterk matregion i Norge	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide for å sikre god forankring og oppfølging av Matnasjonen Norge • Bidra til å bygge sterke mat- og reiselivsregioner som med fordel kan være sammenfallende med landsdelsselskapene for reiseliv, eks. Fjellregionen og Osloregionen • Bidra til utvikling og profilering av matspesialiteter • Stimulere til bruk av mat med lokal identitet som en del av regionens reiselivsprodukter

3.9 Landbruksbasert reiseliv

Landbruksbasert reiseliv er basert på gårdens ressurser og på norsk natur og kultur.

Landbruket og reindrifta kan levere et variert innhold til det opplevelsesbaserte reiselivet.

Utgangspunktet er landbrukseiendommer, fjell og utmark. Opplevelsene kan være knyttet til reindrift, utmark, jakt og fiske, friluftslivsaktiviteter, kulturlandskapet og kulturarven. Når gårdens ressurser tas i bruk bygges opplevelser og aktivitet opp rundt drifta på gården,

bygningene, menneskene, kulturlandskapet etc.

Total verdiskaping fra landbruksbasert turisme i Buskerud ble i 2014 estimert til 34,5 millioner kroner og sysselsettingen til 135,5 årsverk (NIBIO Rapport nr. 152, 2016). Per i dag er det fjellkommunene som står for størstedelen av verdiskapingen og sysselsettingen innen landbruksbasert reiseliv i regionen. For at fjellkommunene skal fortsette å være attraktive turistmål er det viktig at det er aktivitet og bosetting i bygdene. Det tradisjonelle landbruket er en viktig forutsetning for næring og bosetting i disse områdene.

Reiseliv, lokalmat og landbruk er tett sammenvevd og kan skape unike opplevelser for både lokale og turister. Landbruket har betydelige ressurser i reiselivssammenheng og kan i enda større grad enn i dag være innholdsleverandører for reiselivet. Reiselivsnæringen vokser raskt globalt, og veksten er størst innenfor det opplevelsesbaserte reiselivet. Det er en økende etterspørsel etter genuine opplevelser, og turistene ønsker et større mangfold av kulturelt innhold, mat og drikke som en del av opplevelsen.

Et godt eksempel på spennende prosjekt hvor reiseliv, lokalmat og landbruk er tett sammenvevd, og skaper unike opplevelser for både lokale og turister, er Bondens bord som drives av Fjellnettverket. Gjennom ei prøveordning skal gardsbruk i fjellområda teste ut den færøyske serveringsordninga "Heimablidni", der gardsbruk åpner dørene sine og inviterer besøkende til et måltid på sin egen gård. Målet med prøveordninga er å teste ut om denne ordningen kan passe for gårdsbruk i fjellområdene, og kan bidra til økning i verdiskapingen og produksjonen av lokale matvarer. (<https://fjellnettverket.no/vi-jobbar-for/mat-og-opplevingar/bondens-bord/>)

Foto: Tun Byrå/Fjellnettverket/Bondens Bord

Det er et nasjonalt mål at Norge skal bli en internasjonalt anerkjent matnasjon som tilbyr turistene det de vil ha på en profesjonell og konkurransedyktig måte. Det er behov for flere produkter av høy kvalitet i det landbruksbaserte reiselivet, og Buskerud har et stort potensial for å utvikle flere attraktive produkter som vil utgjøre genuine opplevelser og et spennende mangfold for reiselivsnæringen. Fylkeskommunen har et regionalt ansvar for god forankring og oppfølging av Matnasjonen Norge. Målet er å styrke arbeidet med å utvikle sterke mat- og reiselivsregioner.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen landbruksbasert reiseliv

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Attraktive reisemål	Økt verdiskaping	<ul style="list-style-type: none"> • Motivere og mobilisere til utvikling av natur- og kulturopplevelser knyttet til jordbrukets, skogbrukets og utmarksområdenes ressurser • Stimulere til kompetanseheving for reiselivsbedriftene i landbruket • Støtte opp om bedriftsnettverk og utvikling av klynger • Integre landbruksbasert reiseliv i planer for tradisjonelt reiseliv
Landbruksbasert lokalmat og reiseliv	Økt verdiskaping ved å kombinere reiseliv med lokalmat/ -drikke	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for sterke mat- og reiselivsregioner • Legge til rette for en naturbasert reiselivsnæring, hvor kulturlandskap og fjellandbruket spiller en stor rolle • Bidra til at lokalmat og -drikke benyttes av HoReCa og opplevelsesbedrifter • Bidra til å skape kreative samarbeidsarenaer mellom lokale matprodusenter og serverings- og overnattingsaktører slik at de skaper en sammenhengende næringskjede
Utvalgte kulturlandskap	Økt verdiskaping i utvalgte kulturlandskap	<ul style="list-style-type: none"> • Motivere og mobilisere til nyskaping • Bidra til aktiv drift som også bevarer ressurser og verdier i kulturlandskapet

3.10 Velferdsbaserte tilleggsnæringer - Inn på tunet (IPT)

Inn på tunet er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Tjenestene skal gi mestring, utvikling og trivsel. Aktiviteten i tjenestetilbudet er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der. Landbruket kan via IPT være en ressurs for kommunene og storsamfunnet innen arbeidet på helse-, omsorgs-, utdannings-, arbeids- og sosialområdet

De viktigste tjenesteområdene for IPT er oppvekst og opplæring, arbeidstrening og rehabilitering og helse og omsorg. IPT-gårder kan også tilby tjenester innen integrering, kriminalomsorg og forebygging. Det er i hovedsak kommuner og NAV som kjøper tjenestene.

Forskning viser at deltagelse i IPT-tiltak kan ha helsefremmende effekt og gi redusert ensomhetsfølelse, økt motivasjon og mestring, sosial støtte og økt sosial kontakt, økt fysisk aktivitet og redusert stress.

Det finnes en godkjenningsordning for IPT-gårder, hvor man godkjenner både gården og aktivitetene, og det er Stiftelsen Norsk Mat godkjenner Inn på tunet-gårder i Norge. Det er nå 26 gårder i Buskerud som er godkjente Inn på tunet-gårder. (Kilde: Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus).

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen velferdsbaserte tilleggsnæringer og Inn på tunet

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Markedsføring og omdømme	Flere IPT-gårder med langsiktige avtaler	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til at aktuelle kjøpergrupper, inkl. studenter, kjenner IPT som konsept og som en god velferdstjeneste
Kvalitet i IPT-tilbud	Flere kvalitetsriktige, lønnsomme og varige IPT-tilbud	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til samarbeid, møteplasser og bedriftsnettverk for tilbydere • Motivere til kompetanseheving for tilbydere • Bidra til at alle som vil tilby IPT-tjenester er godkjente

3.11 Urbant landbruk

Urbant landbruk betegner en rekke ulike aktiviteter knyttet til dyrking og husdyrhold i by og bynære strøk. Det urbane landbruket kan være kommersielt, i form av mer tradisjonelt landbruk og hagebruk, andelslandbruk, takfarmer, kombinert landbasert fiskeoppdrett og grønnsakproduksjon, dyrking i høyden f.eks. i tomme industribygg, eller birøkt. Urbant landbruk kan også være dyrking i markedshager, parsellhager, skolehager, takhager, fellehager, private hager, pallekarmer og på balkonger.

Urbant landbruk er derfor todelt, og består av tradisjonell gårdsdrift i urbane områder som leverer varer og tjenester direkte til byens eller tettstedets befolkning. Den andre delen er dyrkingsaktiviteter uten direkte næringsøkonomisk betydning, som ofte har et sosialt formål i tillegg til lokal matproduksjon.

I 2021 ble det lansert en ny nasjonal strategi for å legge til rette for mer urbant landbruk i byer, bynære strøk og tettsteder. For å kunne skape mer urbant landbruk tar strategien for seg tre innsatsområder: bærekraftig by- og stedsutvikling, økt kunnskap om bærekraftig matproduksjon og økt bærekraftig verdiskaping og næringsutvikling.

Det bynære landbruket omfatter gårder, andelslandbruk og markedshager i randsonene av tettbygde strøk og har en unik nærhet til et stort marked i Buskerud, spesielt innen honning- og grønnsaksproduksjon, frukt-, og bærproduksjon og innen tjenesteytelse, som f.eks. Inn på tunet og landbruksbasert reiseliv. Gårdbrukerne skjønner et viktig kulturlandskap med beitedyr, åkerdrift og skog, som ofte er turområder for befolkningen. Urbant landbruk er derfor også viktig for en miljøvennlig byutvikling, byens kulturlandskap og grønne lunger, og for utdanning, helse og sosialsektor.

Urbant landbruk kan bidra til kunnskapsutveksling mellom landbruket og bybefolkningen,

utvikling av gode møteplasser mellom bonde og forbruker i byen, utvikling og styrking av nettverk mellom bønder og forbrukere, og kan gi landbruket flere muligheter som tjenesteleverandør til urbane strøk. Presset på dyrket mark er stort, og aktive gårder med mat- og tjenesteproduksjon bidrar til å verne om matjorda i en region med noen av landets beste matjordressurser.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen urbant landbruk

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Bærekraftig by og stedsutvikling	Bidra til bærekraftig by og stedsutvikling gjennom urbant landbruk	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide for å tydeliggjøre urbant landbruk som del av de nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging
Bærekraftig matproduksjon	Fremme økt kunnskap om bærekraftig matproduksjon	<ul style="list-style-type: none"> Motivere til utarbeiding av veiledningsmateriell for småskala urbant landbruk og skolehage Invitere til samarbeid med innvandrersorganisasjoner for å utveksle kunnskap og tilpasse tiltak til ulike matkulturer Bidra til økt kunnskap om urbant landbruk gjennom utvikling av studie- og kurstilbud Bidra til kompetanseoppbygging og innovasjon for urbant landbruk
Bærekraftig verdiskaping og næringsutvikling	Fremme økt bærekraftig verdiskaping og næringsutvikling innen urbant landbruk	<ul style="list-style-type: none"> Stimulere til økt verdiskaping og næringsutvikling gjennom virkemidler og innsats i det næringsrettede virkemiddelapparatet Bidra til at urbant landbruk blir en del av arbeidet med Matnasjonen Norge

3.12 Nyskaping og teknologiutvikling

Nyskaping og teknologiutvikling spiller en viktig rolle i å modernisere og effektivisere landbruket. Ny teknologi bidrar til å gjøre landbruket mer bærekraftig, effektivt og tilpasningsdyktig i møte med fremtidige utfordringer, og det pågår en teknologisk- og digital revolusjon i landbruket.

Målet om økt bærekraftig matproduksjon krever ny, smart teknologi som kan tilpasses både små og store bruk, og digitalisering og robotisering av landbruket spiller en viktig rolle i Norges framtidige matproduksjon og arealforvaltning. De ulike løsningene vil kunne bidra til å redusere unødige klima- og miljøbelastninger fra jordbruket, gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomi på gårdsnivå.

Roboter og automatiserte maskiner brukes i økende grad til oppgaver som planting, høsting og melking. Dette øker effektiviteten og reduserer behovet for manuelt arbeid. Ved hjelp av GPS-teknologi og droner kan bønder overvåke avlinger med høy presisjon. Dette gjør det mulig å optimalisere bruken av vann, gjødsel og plantevernmidler, noe som reduserer kostnader og miljøpåvirkning. Virtuelle gjerdelsninger bidrar til at bønder får frigjort tid og

ressurser som ellers ville gått til innsamling av dyr og vedlikehold av gjerder, samtidig som det åpner for nye beitemuligheter. Bruk av sensorer og IoT (Internet of Things) gir bønder sanntidsdata om jordfuktighet, temperatur og andre viktige faktorer. Dette gjør det lettere å ta informerte beslutninger og forbedre avlingsutbyttet.

Mange gårder investerer i solcellepaneler, biogassanlegg og andre former for fornybar energi for å redusere avhengigheten av fossile brensler og gjøre driften mer bærekraftig.

Alle næringer er avhengige av nyskaping og vekst for å utvikles videre. I landbruket trenger vi både nyetablerere og vekstbedrifter som kan skape flere arbeidsplasser og øke verdiskapingen. Nasjonalt er det et ønske å styrke innovasjon og nyetableringer i alle deler av landet. Det er derfor viktig at næringspolitikken rundt landbruksgründeren er tilpasset både de med store vekstambisjoner og de som ønsker å sysselsette familien på egen gård. I Buskerud finnes allerede flere gode veiledningstilbud til etablerere. Det er viktig å opprettholde og videreutvikle disse.

Landbruket møter hele tiden nye utfordringer og krav for optimalisering av driften. Å ta i bruk, og utvikle, ny teknologi blir stadig viktigere for utviklingen av landbrukssektoren. Det er viktig at regionalt næringsprogram ikke begrenser mulighetene for nyskaping og utvikling. Det skal derfor være åpent for utvikling og muligheter som vi i dag ikke kjenner til.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen nyskaping og teknologiutvikling

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Nyetablering og bedriftsutvikling	Flere levedyktige nyetableringer og vekst for eksisterende landbruksbedrifter	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide for å sikre god etablereropplæring Mobilisere og tilrettelegge for nyskaping og gründerskap Bidra til kompetansehevende tiltak knyttet til bærekraftig videreutvikling av landbruksnæringa
Nyskaping, innovasjon og teknologi	Økt innovasjon og implementering av ny teknologi i landbruket	<ul style="list-style-type: none"> Stimulere til utvikling og bruk av ny teknologi for bærekraftig produksjon

3.13 Rekruttering, kompetanseheving og omdømme

Stabil rekruttering til landbruksnæringen er viktig for å nå de landbrukspolitiske målsettingene, og rekruttering og kompetanseheving er avgjørende for å sikre et bærekraftig og fremtidsrettet landbruk. Videreutvikling av landbruksnæringen er avhengig av at rekruttering og kompetansebygging i hele landbrukets verdikjede ses i sammenheng.

For å tiltrekke seg unge mennesker til landbruket, er det viktig å bygge et positivt omdømme. Dette kan inkludere kampanjer som viser frem mulighetene og fordelene ved en karriere i landbruket. Ved å innpasse moderne teknologi og innovative løsninger i landbruket, kan man gjøre næringen mer attraktiv for yngre generasjoner som er teknologisk orienterte. Å skape sterke nettverk og samarbeidsarenaer mellom bønder, forskningsinstitusjoner og utdanningsinstitusjoner kan bidra til å dele kunnskap og erfaringer, samt fremme innovasjon.

Som eiere av videregående skoler med utdanningsprogrammene naturbruk og restaurant og matfag, samt tilbydere av fagskoletilbud, er derfor fylkeskommunens arbeid viktig for rekruttering og kompetansetiltak i landbruket. Fylkeskommunen må bidra til god kobling mellom rekruttering til naturbruk og restaurant- og matfag i videregående skole, og etter- og videreutdanning for å sikre kompetanse i landbruket generelt, og mat- og måltidsbransjen spesielt.

Attraktive utdanningstilbud innen landbruksfaget bidrar til rekruttering av kompetente næringsutøvere til næringen. Buskerud har per i dag 2 videregående skoler som tilbyr naturbruksutdanning. Buskerud VGS og Kongsberg VGS som tilbyr skogbruksutdanning. Rekrutteringen til de videregående skolene har vært synkende de senere årene, og det er viktig å snu denne trenden. Buskerud VGS tilbyr også agronomutdanning spesielt tilrettelagt for voksne, kalt Voksenagronomen.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen rekruttering, kompetanseheving og omdømme

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Ungdom og rekruttering	Flere unge skal drive gårdsbruk i Buskerud	<ul style="list-style-type: none"> Stimulere til økt rekruttering til landbruksutdanningene Arbeide for kompetansehevende tiltak for unge som vil videreføre og -utvikle foretakene i landbruket
Generell kompetanseheving i landbruket	Landbruksnæringen i Buskerud skal ha kompetanse til å møte fremtidens produksjonsmessige og miljømessige utfordringer og muligheter	<ul style="list-style-type: none"> Bidra til å opprettholde gode opplæringstilbud i regionen Stimulere til at nytenkning og ny kunnskap om bærekraftig og framtidens rett landbruk innpasses i opplæringstilbudene Skape sterke nettverk og samarbeidsarenaer mellom bønder, forskningsinstitusjoner og utdanningsinstitusjoner kan bidra til å dele kunnskap og erfaringer
Landbrukets omdømme	Landbrukets omdømme i Buskerud skal styrkes	<ul style="list-style-type: none"> Motivere til kampanjer som viser landbrukets betydning for økt selvforsyning av mat og for befolkningens helse og velvære Motivere til kampanjer som viser frem mulighetene og fordelene ved en karriere i landbruket.

3.14 Bonden og skogbrukerens livs- og arbeidssituasjon

Bonden og skogbrukeren er landbrukets viktigste ressurs. Mange av dagens gårdbrukere har en livs- og arbeidssituasjon som innebærer høy risiko for fysisk og psykisk uhelse. Sunn helse er avgjørende for et godt og forsvarlig dyrehold, for matsikkerhet, men ikke minst for et godt liv og arbeidsliv for bonden selv. Bønder har ofte en høy terskel for å be om hjelp. Lavterskel tilbud som sosiale og faglige møteplasser og nabosamarbeid kan virke forebyggende. Samtidig er det viktig å ha et godt og samkjørt hjelpeapparat når bonden blir syk.

Regionalt næringsprograms målsettinger og strategier innen bonden og skogbrukerens livs- og arbeidssituasjon

Satsingsområde	Målsetning	Strategi
Bonden og skogbrukerens livs- og arbeidssituasjon	Bedre bonden og skogbrukerens fysiske og psykiske helse	<ul style="list-style-type: none">• Stimulere til lavterskel tilbud som sosiale og faglige møteplasser og nabosamarbeid• Arbeide for et godt og samkjørt hjelpeapparat når bonden blir syk